

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на докторантката Величка Василева Илиева от Катедрата по Кирилometодиевистика, ФСФ, СУ „Св. Кл. Охридски“

Величка Василева Илиева е родена през 1983 г. Средното си образование завършва в Пловдив през 2001 г. Следва *Българска филология* в ПУ „П. Хилендарски“, където придобива бакалавърска степен през 2007 г. Година по-късно, 2008 г., завършва магистърска програма *Старобългарски език и стара българска литература* във ФСФ на СУ „Св. Климент Охридски“. Продължава да развива интересите си в сферата на старобългаристиката, записвайки докторантура по *История на българския език* в катедрата по Кирилometодиевистика, ФСФ, СУ „Св. Кл. Охридски“.

Началото на трудовата дейност на докторантката започва със заемането на длъжността *съдебен секретар* в Районен съд гр. Пловдив. В съда В. Илиева работи от 2008 до 2021 г. През 2023 година тя става учител в ЕГ „Пловдив“. Като учител работи около една година. От 25. 11. 2024 г. досега В. Илиева е млад учен в СУ „Св. Климент Охридски“.

Представеният за защита дисертационен труд е със заглавие *Епиграфската продукция на Второто българско царство (Речник и коментар)*. Научен ръководител на В. Илиева е проф. дфн Анна-Мария Тотоманова. Дисертацията наброява 472 страници, организирана е в няколко глави. Започва с Увод, в който са представени методологията, мотивите за избор на темата, обекти и предмета на изследване. Първа глава е посветена на историята на проучванията, свързани с каменните надписи. Авторката започва от сведенията на Пол Люка за *Станимашкия надпис* през 1706 г. и завършва с книгата „Црква Светог Николе у Станичењу“ на Марко Поповић, Смиљка Габелић, Бранислав Цветковић и Бојан Поповић, публикувана през 2005 г.

Втора глава на дисертационния труд е посветена на старобългарските епиграфски паметници за периода XII – XV в. Проучени са паметници и графити не само от административните граници на съвременна България, но също така от цялото българско езиково землище. Надписите са представени в хронологичен ред според тяхното изсичане, подредени са в четири групи (по столетия), като е обособена една пета за тези, които не са датирани. В работата са цитирани вече издадените текстове, като е спазено оригиналното разположение на редовете и буквите. За всеки паметник са дадени сведения за неговата история, а също така и литература.

Трета глава представлява „извънезиков“ коментар на епиграфските паметници. Започва с кратък увод, в който на базата на богатата литература е представен културно-историческия контекст, в който възникват изследваните текстове. Отчетена е ролята на Византия, на западните пътешественици, на културното наследство на от старобългарската епоха, на делото на Патриарх Евтимий и исихазма. Разглеждайки неезиковите особености на епиграфските паметници, Илиева ги систематизира според класификацията на Стефан Смядовски. Най-напред са анализирани надгробните паметници. Те следват древна традиция, но често са разширявани и украсявани. Следващите подглави са посветени на строителни, на летописните, на надписите с

приписков характер, на надписите за собственост, това са кратки текстове, намиращи се върху предмети. В края на главата Илиева обобщава, средновековната българска епиграфика е в пряка зависимост от културно-историческите процеси, а не е нещо хаотично, появило се в резултат на случайни човешки настроения.

Четвъртата глава представлява речник на словоформите. В началото авторката обяснява какви принципи следва. Самият речник съдържа повече от 1000 словоформи. Всяка речникова статия се състои от заглавна дума, значение, контекст. Заглавната дума е нормализирана според нейното старобългарско кирилско изписване. Всяка заглавна дума е придружена с граматическа характеристика. До съществителните е дадено окончанието за РД, ед., глаголите са в инфинитив, като са дадени формите за първо и второ лице, ед.ч. и т.н. Речникът е организиран основно на преводен принцип – старобългарската дума е преведена (лъпъ -ѣ *прил.*, прекрасен, красив), другаде се среща превод и кратко описание [лъжца -ѣ *ж.*, лъжица, прибор за хранене; мротоуць -ѣ *м.*, мироточец; светец, от чиито мощи се стича миро, (Св. Димитър)]. Всяка речникова статия съдържа кратък контекст, след това се дава сведение в кой надпис се среща. Ако надписите са повече, те са подредени в хронологичен ред според тяхното възникване. Имената на паметници са съкратени. Когато дадена лексема е употребена в преносно значение, то значението е дадено след специален знак.

Дисертационният труд завършва с добре структурирани и мотивирани изводи, засягащи епиграфските паметници от Втората българска държава. Илиева отчита, че усложняването на държавната терминология се свързва появата на нови длъжности и титли. В езиково отношение авторката анализира употребите на различните графемни, цифровите означения. Обобщава, че се употребява основно йонийска система, като понякога хилядите и годините се изписват с думи. След това са представени различните фонетични и морфологични явления, които са отразени в среднобългарските каменни надписи:

- Силните ерове са се превърнали в нормални гласни, а слабите не се произнасят. И това е причина за разнообразие при тяхното изписване.
- Наблюдава се смесване на носовките; разложен назализъм чънда хъ.
- Отразени са промените с ятовата гласна; новата йота; епентетичното л; контракцията.
- Между различните склонитбени типове се наблюдава влияние.
- Закърнява на императива.
- Употребява се изчезналото днес минало деятелно причастие първо.
- Пазят се падежите, дори има случаи на дателен самостоятелен.

Всички наблюдения и изводи са направени върху богат лингвистичен материал и звучат убедително.

Трудът на Величка Илиева притежава много приноси моменти, с които се съгласявам. По-важните са, че той обединява за първи път голямо количество епиграфски паметници от периода XII-XV в. в едно издание. Работата съдържа текстологичен анализ. Представя речник на словоформите на епиграфските паметници от времето на Втората българска държава. Анализиран е лексикалният състав на паметниците от гледна точка на произхода и на значението на редките лексеми. Обогалява речника на старобългарския език с хапакси с български и чужд произход. Езиковият анализ на текстовете позволява да се направят изводи за развоя на

конкретни фонетични и граматически явления от изследвания езиков период. В дисертацията са събрани имената на всички владетели и са дадени биографични сведения за тях.

Трудът завършва със списък на богатата литература, която докторантката е използвала за написването на труда. Поместени са още три приложения, съдържащи антропонимите, топонимите и лицата (владетели, благородници и църковни служители), които се срещат в изследваните паметници.

Величка Илиева също така е автор на четири статии, три от които са вече публикувани, една е приета за печат. Тя също така е участвала на четири научни конференции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На базата на добре написания дисертационен труд и публикациите по темата давам своя положителен вот на Величка Василева Илиева да бъде присъдена образователната и научна степен *доктор*.

10. 10. 2025 г.
Гр. София

Доц. д-р Кирил Първанов Кирилов
Подпис: